

*До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.023 у Хмельницькому
університеті управління та права імені
Леоніда Юзькова*

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора

Костяшкіна Івана Олександровича на дисертацію

Івана Васильовича БОЙЧЕНЮКА

на тему «Застосування ефективних способів захисту земельних прав

громадян України в адміністративному судочинстві»,

поданої на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії

в галузі 08 Право за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Відносини, які є предметом дисертаційного дослідження, за останні декілька років були об'єктом глобальних реформ, що істотно оновило сформульовані до того часу підходи нормативно-правового регулювання та висновки правозастосування. По-перше, це активний розвиток адміністративного судочинства як механізму захисту прав, свобод та інтересів особи у відносинах з публічною адміністрацією, по-друге, судова реформа 2017 року, яка оновила організаційно-функціональну структуру судової влади та реформувала низку процесуальних інститутів як на рівні судово-процесуальних кодексів, так і у практиці застосування законодавства вже оновленим Верховним Судом, по-третє, так зване «відкриття ринку землі» згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31.03.2020 р. У своїй сукупності це зумовлює актуалізацію питань захисту земельних прав, свобод та інтересів особи у відносинах з органами державної влади та органами місцевого

самоврядування саме з позицій ефективності юрисдикційної діяльності адміністративних судів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Робота має високий та глибокий науковий рівень наукового дослідження, який відповідає рівню, змісту, науковим результатам та вимогам, що висунуті для дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки базуються на теоретичних працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених – представників, насамперед, наук адміністративного, адміністративно-процесуального та земельного права.

Зокрема, теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці українських і зарубіжних учених із загальнотеоретичної юриспруденції, адміністративного та адміністративно-процесуального права, земельного права, інших галузевих юридично-процесуальних наук.

Робота виконана із врахуванням чинного нормативно-правового регулювання, а також, за предметом та об'єктом свого дослідження, - при широкому застосуванні практики міжнародних судових правозахисних інституцій та актуальних правових висновків Верховного Суду.

Запропонована дисертантом структура роботи та її змістовне наповнення дозволили всебічно та повно дослідити предмет дослідження, розкрити позицію автора щодо застосування ефективних способів захисту земельних прав громадян України в адміністративному судочинстві, а також обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення нормативно-правового регулювання досліджуваної сфери суспільних відносин. Важливим у цьому контексті є той факт, що висновки та пропозиції автора базуються на кваліфікованому та глибокому аналізі нормативно-правової бази та практики її застосування у питаннях захисту земельних прав громадян України в адміністративному судочинстві.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків та рекомендацій, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

- характеристика суб'єктивних земельних прав та інтересів з позицій системи правозахисту, а також як критерію розмежування юрисдикції судової системи України;

- обґрунтування виняткової природи адміністративного судочинства як системи правозахисту у сфері земельних правовідносин, яка спроможна забезпечити високу ефективність у спорах особи з суб'єктами владних повноважень як за позовами особи, так і у справах, де особа приватного права виступатиме відповідачем за позовами органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- продовження удосконалення концепції «ефективності захисту прав, свобод та інтересів особи» як юрисдикційного критерію оцінки виконання судовими органами України своїх нормативних завдань і досягнення мети здійснення правосуддя;

- дослідження способів захисту, які застосовуються адміністративними, загальними та господарськими судами при вирішенні спорів, які виникають із земельних відносин, порівняння їх ефективності;

- пропозиція щодо застосування адміністративними судами при розгляді в адміністративній справі вимоги про захист права на визначений об'єкт права власності (в тому числі, земельну ділянку), враховуючи речовий характер порушеного права, а також якщо порушення вчинене рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень, речово-правових способів захисту;

- визначення значення дискреційних повноважень у сфері земельних правовідносин як предмету судового контролю, його меж та впливу на ефективні способи захисту, які можуть застосовуватися адміністративними судами при розгляді конкретних категорій справ;

– зміни до законодавства в частині розгляду справ про примусове відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб;

– ґрунтовне дослідження окремих категорій справ, які підсудні адміністративним судам в Україні, які виникають із земельних правовідносин та формулювання науково обґрунтованих пропозицій до чинного законодавства з приводу підвищення рівня захисту прав та інтересів громадян України при розгляді спорів при реалізації суб'єктами владних повноважень дискреційних повноважень, за зверненням суб'єктів владних повноважень та із колегіальними суб'єктами владних повноважень;

– формулювання особливостей правової природи колегіальних суб'єктів владних повноважень як відповідачів у справах адміністративної юрисдикції.

Повнота викладу положень дисертації у наукових публікаціях, захищених за темою дисертації. Результати дисертації достатньо повно викладено у 12 наукових працях, зокрема у 2 наукових статтях у фахових виданнях України та 1 (у співаторстві з авторським внеском здобувача понад 70 %) – у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, а також у 9 тезах доповідей на міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових і науково-практичних конференціях.

Оцінка мови і стилю дисертації. Дисертація написана літературною українською мовою відповідно до жанрової стилістики та з дотриманням основних нормативно-лексичних вимог.

Кваліфікаційна робота оформлена відповідно до встановлених до такого виду наукових робіт вимог, характеризується формально-логічним способом викладу матеріалу, вирізняється смисловою завершеністю, цілісністю та єдністю змісту.

Текстових запозичень у дисертації без посилання на джерело, інших елементів академічної недоброчесності у роботі не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації:

1) Навряд чи безспірною є позиція автора щодо того, що у земельних спорах найголовнішим критерієм належності до адміністративної юрисдикції є характер спірних правовідносин. Нормативно-правове регулювання, а також актуальна судова практика вказують на комплексне застосування критеріїв для визначення юрисдикційної належності відповідних спорів. Крім того, критерій «характер спірних правовідносин» сам по собі є складним у його застосуванні, зважаючи на нормативну невизначеність та доволі широке доктринальне трактування такого «характеру» у кожному конкретному випадку. З огляду на це, його самостійне автономне застосування не здатне достатньо чітко окреслити межі юрисдикційної належності справи.

2) Одна із позицій автора дослідження полягає у тому, що незважаючи на прикладний характер, легітимне закріплення критеріїв ефективності способів захисту прав, свобод та інтересів не відповідатиме необхідності врахування процесуальної природи, яка при цьому ж визначається обставинами конкретної справи, а домінуюче значення тут має формування саме правозастосовної практики вищою судовою інстанцією. З цього приводу необхідно зазначити, що вимога правової визначеності, як складова принципу верховенства права, не передбачає такої широкої дискретності самих судових органів з питання забезпечення здійснення їхньої мети і завдань. Якщо не конкретні, то хоча б загальні межі або вектори визначення ефективності способів захисту прав, свобод та інтересів мають бути надані в законодавчому порядку. Такий підхід відповідатиме і реалізації висновків самого автора дослідження, який зазначає, що неефективність застосування обраного способу захисту прав та інтересів позивача, який визначений ним у сформульованих позовних вимогах, є підставою для відмови у задоволенні позову, оскільки такий не веде до відновлення порушених, оспорюваних або не визнаних прав, свобод чи інтересів позивача, а отже – не виконується завдання судочинства. Водночас лише формальне закріплення критеріїв оцінки ефективності способів захисту прав, свобод та інтересів сприятиме їх використанню судами.

3) Аналізуючи справи за зверненнями суб'єктів владних повноважень, автор підтримує висловлену у літературі пропозицію з приводу затребуваності

для опрацювання та застосування на практиці позиції, коли у виняткових випадках та з метою захисту суспільного інтересу, якщо це не суперечить закону та здійснюється для реалізації визначених законом завдань та функцій, суб'єкт владних повноважень може звернутися з позовом до суб'єкта приватного права без наявності прямої вказівки на це у законі. Такою пропозицією фактично змінюється суть, мета та завдання адміністративного судочинства, оскільки її реалізація потенційно спроможна змінити «вектор» правозахисту у діяльності адміністративного суду та перетворити адміністративні суди з механізму захисту прав, свобод та інтересів особи у засіб легалізації державного примусу.

Необхідно зазначити, що викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і тому суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю питань, що розкриваються автором.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Івана Васильовича БОЙЧЕНЮКА на тему «Застосування ефективних способів захисту земельних прав громадян України в адміністративному судочинстві», відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, що має істотне значення для науки адміністративного, адміністративно-процесуального та земельного права, а автор дисертаційного дослідження – Іван Васильович БОЙЧЕНЮК заслуговує на присудження йому освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензент

**завідувач кафедри трудового,
земельного та господарського права
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова,
доктор юридичних наук, професор**

І.О. Костяшкін